

**PERUBAHAN STRUKTUR KATA TUNGGAL BAHASA MELAYU
MENGIKUT ALIRAN**

Oleh

ABDUL RASHID BIN DAING MELEBEK

**Tesis yang Dikemukakan Kepada Sekolah Pengajian Siswazah, Universiti Putra
Malaysia, Sebagai Memenuhi Keperluan untuk Ijazah Doktor Falsafah**

Mac 2004

*Allah yang maha pemurah dan maha mengasihani,
Akulah insan kerdil di duniaMu ini.*

*Ayah dan ibu sejati;
Yang telah pergi
Kuteruskan pengajian ini
Yang bukannya bahasa ibunda kita sendiri.*

*Buat isteri;
Sesungguhnya kau sangat mengerti
Selalu positif dan simpati.*

*Anak-anak yang dikasihi:
Mohd. Fauzee
Mohd. Faiz
Mohd. Fahmi*

*Farah 'Izzati
Farah "Aqilah
Yang sedang belajar bahasa sendiri.*

*Para guru:
Yang setia mengajarku
Mengenali bahasa Melayu.*

*Para Penyeliaku:
Andalah guru ...*

*Yang kurik itu kundi, yang merah itu saga;
Yang baik itu budi, yang indah itu bahasa.*

Abstrak tesis yang dikemukakan kepada Senat Universiti Putra Malaysia
sebagai memenuhi keperluan untuk ijazah Doktor Falsafah

**PERUBAHAN STRUKTUR KATA TUNGGAL BAHASA MELAYU
MENGIKUT ALIRAN**

Oleh

ABDUL RASHID B. DAING MELEBEK

Mac 2004

Pengerusi : Profesor Madya Noor Aina bt. Dani, Ph.D.

Fakulti : Bahasa Moden dan Komunikasi

Kajian ini bertujuan untuk melihat perubahan struktur kata tunggal bahasa Melayu mengikut aliran, iaitu Tradisional, Struktural, dan Tranformasi Generatif. Ketiga-tiga aliran tersebut dianuti oleh penulis-penulis buku teks tatabahasa yang dikaji sesuai dengan sistem masa yang mereka lalui seperti Pelita Bahasa Melayu 1 oleh Za'ba (1958), dan Tatabahasa Baru Melayu / Indonesia oleh Sutan Takdir Alisjahbana (1963) (Aliran Tradisional), Nahu Melayu Mutakhir oleh Asmah Hj. Omar (1980) (Aliran Struktural dan Sistemik), dan Tatabahasa Dewan Edisi Baharu oleh Nik Safiah Karim, et. al., (1993) (Aliran Transformasi Generatif dan bercampur dengan Tradisional dan Struktural).

Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif berdasarkan buku-buku yang terpilih dan sumber daripada informan. Analisis kandungan merupakan kaedah utama yang digunakan untuk meneliti perubahan kata tunggal bahasa Melayu mengikut aliran. Selain itu, penyelidik menggunakan kaedah temu bual dengan beberapa orang informan

yang terpilih untuk mendapatkan maklumat tentang kekuatan pegangan aliran tatabahasa yang menjadi anutan penulis-penulis teks yang dikaji. Kaedah analisis kandungan dibahagikan kepada lima, iaitu persampelan, kategori, unit catatan, unit konteks, dan sistem perhitungan. Sistem perhitungan menggunakan Pengekoda Binari. Penyelidik menggunakan Teori Carney (1994) dengan dua pendekatan, iaitu Filologi dan Fungsian dan deskripsi bahasa dengan tiga aliran, iaitu Tradisional, Struktural, dan Transformasi Generatif. Selain itu, kaedah menemu bual informan, penyelidik menggunakan pendekatan "*Hermeneutic phenomenology*, iaitu pendekatan yang mampu memberikan maklumat yang sebenarnya berdasarkan pengalaman seseorang terhadap sesuatu perkara atau peristiwa.

Teknik perbualan terbuka digunakan semasa pengumpulan data daripada informan. Perbualan dirakamkan melalui pita rakaman dan ditranskrip secara *verbatim*. Analisis bermula sebaik sahaja data dikumpul. Analisis terperinci kemudiannya dijalankan untuk mendapatkan tema dan kategori. Tema telah dikategorikan kepada tiga, iaitu aliran Tradisional, aliran Struktural, dan aliran Transformasi Generatif.

Penyelidikan ini telah memaparkan beberapa perubahan yang sememangnya berlaku terhadap bahasa Melayu dalam aspek perubahan makna kata tunggal, perubahan struktur dan perbandingan struktur kata tunggal bahasa Melayu empat buah teks tatabahasa yang dikaji. Perubahan ini jelas menunjukkan bahawa bahasa Melayu adalah bersifat hidup, berkembang dan berubah dari semasa ke semasa. Selain itu, penyelidik dapat menunjukkan dengan jelas tentang kekuatan pegangan aliran tatabahasa yang dianuti oleh penulis-penulis teks yang dikaji.

Oleh sebab bahasa Melayu bersifat hidup, maka pengguna-pengguna yang ingin menguasai bahasa ini dengan baik, maka mereka haruslah sentiasa mengikuti perkembangan dan perubahan yang dilaluinya dari semasa ke semasa.

Abstract thesis submitted to Senates of Universiti Putra Malaysia in Fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy

**STRUCTURAL CHANGES IN MALAY LANGUAGE SIMPLE WORD
ACCORDING TO THE SCHOOL OF THOUGHT**

By

ABDUL RASHID BIN DAING MELEBEK

March 2004

Chairman : Associate Professor Noor Aina bt. Dani, Ph.D.

Faculty : Modern Languages and Communication

The objective of the study was to examine the structural changes of the “*simple word*” in bahasa Melayu via three school of thought, namely, the Traditional, Structural and Transformational Generative. All these three theoretical orientations have been embraced by authors of grammar text books which has been studied in relation to period such as *Pelita Bahasa Melayu 1* by Za’ba (1958), *Tatabahasa Baru Melayu / Indonesia* by Sutan Takdir Alisjahbana (1963) (Tradition School), *Nahu Melayu Mutakhir* by Asmah Hj. Omar (1980) (Structural School and Systemic), and *Tatabahasa Dewan Edisi Baharu* by Nik Safiah Karim, et. al. (1993) (Transformational Generative School) combined with Traditional and Structural school.

This study uses qualitative method based on selected and materials from informants. Content analysis was the main method used to examine the changes at the simple word level in *bahasa Melayu* according to school of thought. Besides that, the researcher used the interview method with a few selected informants to obtain information about their strength of conviction pertaining to the authors of the various text under study. The

content analysis was divided into five phases that is, sampling, categorization, notes unit, context unit, and analysis system.

The system of analysis used the Binary Scale. The author has used the Carney's Theory (1994) with respect to two approaches, namely the philological and functional approaches, respectively, and the description of language via three theoretical orientations which are the Traditional, Structural, and the Transformational Generative schools. Further, in the interview sessions with the informants, the researcher use the approach includes techniques which capable of providing authentic information based on personal experience about a particular matter or an incident.

The open conversation method was used during the collecting of data from the informants. The conversations were recorded using a tape recorder and were translated verbatim. The analysis was started as soon as the data collection was completed. Later, detailed analysis was done to obtain salient themes and categories. The themes were categorized into three parts, namely the Traditional, Structural, and Transformational Generative schools.

This research has shown that a number of changes in the Malay language in the aspects of semantic change at the simple word level, structural change and structural comparison of simple Malay words in the four grammar text used in the study. These changes clearly show that *bahasa Melayu* is a living language and dynamic that is developing and continually involving. Besides, the researcher has been able to clear show the levels at conviction towards particular school of thought subscribed to by the authors of the text studied. Because *bahasa Melayu* is a living language, user who

aspire to master it should always keep themselves informed of its development and change from time to time.

PENGHARGAAN

Syukur Alhamdulillah ke hadrat Ilahi atas limpah dan kurnia-Nya saya dapat menyempurnakan penyelidikan ini. Saya merakamkan penghargaan dan jutaan terima kasih kepada Pengerusi Penyelia, iaitu Prof. Madya Dr. Noor Aina bt. Dani atas dorongan, tunjuk ajar, nasihat, dan bimbingan sepanjang penulisan ini dijalankan dan penyelia-penyelia yang lain, iaitu Prof Madya Dr. Mohd. Faiz b. Abdullah, Dr. Khairuddin b. Idris, dan Dr. Azizan b. Asmuni yang sentiasa memberikan nasihat, tunjuk ajar, dan dorongan sepanjang penulisan ini.

Seterusnya, jutaan terima kasih ditujukan kepada Prof. Dr. Hj. Amat Juhari Moain, mantan Dekan, Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi yang sudi meminjamkan teks yang menjadi bahan penyelidikan ini, iaitu “Tatabahasa Baru Melayu / Indonesia”, dan beberapa buah teks lama yang sukar diperoleh, iaitu Bahasa, Konteks dan Teks, Kitab Penanggam Bahasa, Senjuh Suratan, Punca Bahasa, Kitab Permulaan Mengarang, Penokok dan Penambah Dalam Bahasa Melayu, Jalanbasa Melayu, Rencana Melayu, dan Pertuturan Melayu dari perpustakaan peribadinya, iaitu Pustaka al-Jauhari, Teratak Pendopo, Bandar Baru Bangi. Semoga Allah membalas budi dan jasa baik beliau.

Tidak lupa kepada isteri dan anak-anak yang selalu ditinggalkan dan kurang mendapat perhatian, En. Nazmi Muhamad, dan semua pihak yang terlibat sepanjang penulisan ini.

Saya mengesahkan bahawa Jawatankuasa Pemeriksa bagi Abdul Rashid bin Daing Melebek telah mengadakan pemeriksaan akhir pada 26 Mac 2004 untuk menilai tesis ijazah Doktor Falsafah bertajuk “Perubahan Struktur Kata Tunggal Bahasa Melayu Mengikut Aliran” mengikut Akta Universiti Pertanian Malaysia (Ijazah Lanjutan) 1980 dan Peraturan-Peraturan Universiti Pertanian Malaysia (Ijazah Lanjutan) 1981. Jawatankuasa Pemeriksa memperakukan bahawa calon ini layak dianugerahi ijazah tersebut. Anggota Jawatankuasa Pemeriksa adalah seperti yang berikut:

Amat Juhari Moain, Ph.D.

Profesor
Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi
Universiti Putra Malaysia
(Pengerusi)

Zaitul Azma Zainon Hamzah, Ph.D.

Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Abdul Rasid b. Jamian, Ph.D.

Fakulti Pengajian Pendidikan
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Hashim Musa, Ph.D.

Profesor
Akademi Pengajian Melayu
Universiti Malaya
(Pemeriksa Luar)

MAD NASIR SHAMSUDIN, Ph.D.

Profesor / Timbalan Dekan
Sekolah Pengajian Siswazah
Universiti Putra Malaysia

Tarikh:

Tesis ini telah diserahkan kepada Senat Universiti Putra Malaysia dan diterima sebagai memenuhi syarat keperluan ijazah Doktor Falsafah. Anggota Jawatankuasa Penyeliaan adalah seperti berikut:

Noor Aina bt. Dani, Ph.D.

Profesor Madya
Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi
Universiti Putra Malaysia
(Pengerusi)

Mohd. Faiz b. Abdullah, Ph.D.

Profesor Madya
Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Khairudin bin Idris, Ph.D.

Fakulti Pengajian Pendidikan
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

Azizan bin Asmuni, Ph.D.

Fakulti Pengajian Pendidikan
Universiti Putra Malaysia
(Ahli)

AINI IDERIS, Ph.D.

Profesor / Dekan
Sekolah Pengajian Siswazah
Universiti Putra Malaysia

Tarikh:

PERAKUAN

Saya mengakui tesis ini adalah hasil kerja saya sendiri kecuali nukilan dan ringkasan yang tiap-tiap satunya telah dijelaskan sumbernya. Saya juga mengakui bahawa tesis ini tidak pernah dikemukakan terdahulu atau masa ini untuk penganugerahan mana-mana ijazah Doktor Falsafah dari Universiti Putra Malaysia atau institusi-institusi yang lain.

ABDUL RASHID B. DAING MELEBEK

Tarikh: 26 Mac 2004

ISI KANDUNGAN

DEDIKASI	ii
ABSTRAK	iii
ABSTRACT	vi
PENGHARGAAN	ix
PENGESAHAN	x
PERAKUAN	xii
SENARAI RAJAH	xvi
SENARAI JADUAL	xviii
SENARAI SINGKATAN	xix
BAB	
I	
PENDAHULUAN	1
Latar Belakang Kajian	1
Struktur Kata Tunggal Bahasa Melayu	1
Tokoh dan Aliran Linguistik	14
Pernyataan Masalah	36
Objektif Kajian	40
Kerangka Teori	41
Deskripsi Bahasa Mengikut Analisis Tatabahasa	43
Tatabahasa Tradisional	44
Tatabahasa Struktural	45
Tatabahasa Transformasi Generatif	47
Skop Kajian	49
Kepentingan Kajian	50
Definisi Operasional	55
Perubahan Struktur Kata	55
Kata Tunggal Bahasa Melayu	56
Mengikut Aliran	56
II	
SOROTAN LITERATUR	57
Kamus dan Nahu Bahasa Melayu	57
Penulisan Awal Tatabahasa	77
Sorotan Umum Sejarah Penggunaan dan Perubahan dalam Bahasa Melayu	79
Perubahan Bahasa dalam Aspek Peristilahan	106
Pandangan Terhadap Tokoh Bahasa yang Dikaji	109
Tatabahasa Dewan	146
Tatabahasa Pegangan	150
Kajian-Kajian Umum tentang Tatabahasa	150
Kajian-Kajian Umum di Luar Negara	150
Kajian-Kajian Umum Tentang Tatabahasa Bahasa Melayu di Dalam Negara	153
Realiti Perubahan Bahasa: Daripada Bahasa Ibunda Kepada Bahasa Melayu	167
Beberapa Teori tentang Perubahan Bahasa	168
Realiti Perubahan Bahasa dalam Kalangan Generasi Muda Kaum Dusun di Sabah	180

Teori Yang Berkaitan dengan Kajian	188
Rumusan Sorotan Literatur	191
III METODOLOGI	198
Reka Bentuk Kajian	198
Kerangka Konsepsi	198
Kaedah Kajian	200
Kaedah Analisis Kandungan	201
Teks Kajian	202
Persampelan	202
Jangka Masa Kajian	205
Pembolehkan Kajian	206
Pendekatan Kajian	207
Sumber Data	213
Tatacara Kajian	214
Kajian Rintis	215
Kajian Sebenar	216
Pemerhatian	217
Penyelidik Sebagai Instrumen	221
Analisis Dokumen	222
Kesahan dan Kebolehpercayaan Kajian	224
Kesahan Kajian	224
Aspek Triangulasi	228
Kebolehpercayaan Penyelidikan	229
Kaedah Pengumpulan Data	232
Pengurusan dan Penganalisan Data	234
Pengurusan Data	235
Penganalisan Data	235
IV HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN	240
Analisis Perubahan Makna Kata Tunggal Empat Buah Teks Tatabahasa Bahasa Melayu	240
Analisis Struktur Kata Tunggal dalam Teks Pelita Bahasa Melayu 1 (Za'ba, 1958)	242
Analisis Struktur Kata Tunggal dalam Teks Tatabahasa Baru Melayu/Indonesia (Sutan Takdir Alisjahbana, 1963)	244
Analisis Struktur Kata Tunggal dalam Teks Nahu Melayu Mutakhir (Asmah Hj. Omar, 1980)	245
Analisis Struktur Kata Tunggal dalam Teks Tatabahasa Dewan Edisi Baharu (Nik Safiah Karim et. al., 1993)	248
Analisis Perubahan Struktur Kata Tunggal Empat Buah Teks Tatabahasa Bahasa Melayu	251
Perincian Proses Perubahan Pembentukan Kata Tunggal dalam Empat Buah Teks Tatabahasa Bahasa Melayu	256
Tema Hasil Daripada Temu Bual	270
Aliran Tradisional	271
Pendekatan Makna	271
Bentuk yang Betul	272
Aliran Struktural	275
Pendekatan Sainifik	275

Perbaikan Kepada Pendekatan Tradisional	275
Mementingkan Bentuk	276
Bahasa Kedua	278
Aliran Transformasi Generatif	279
Pendekatan Bentuk dan Makna	280
Struktur Luaran dan Struktur Dalaman	280
Operasi Mental	282
Analisis Struktur Kata Tunggal mengikut Deskripsi Tatabahasa	284
Rasional Teori dengan Dapatan Kajian	288
Implikasi Dapatan Kajian	293
Aplikasi Kaedah Analisis Kandungan	295
Persampelan	295
Kategori	296
Unit Catatan	309
Unit Konteks	309
Sistem Perhitungan	310
Dapatan Kajian yang Baharu	314
Bahan Daripada Teks	314
Bahan Daripada Informan	315
V RUMUSAN DAN CADANGAN	317
Rumusan	317
Cadangan	321
Cadangan Penyelidikan Selanjutnya	323
BIBLIOGRAFI	324
LAMPIRAN	341
BIODATA PENULIS	345